

Consultatie afschaffing lijstencombinaties en stelsel restzetelverdeling

Reactie van Partijbureau SGP te Rotterdam

Overweging 1

De regering trekt de conclusie dat het oorspronkelijke doel van lijstverbindingen uit het zicht is verdwenen. Het doel van lijstencombinaties is het bijdragen aan een verdere bundeling van politieke partijen. Nu zou het hoofddoel vooral zijn het behalen van extra zetelwinst.

Reactie SGP: Welk probleem wil de regering nu met dit wetsvoorstel oplossen? In 1973 is de mogelijkheid ingevoerd om lijstencombinaties aan te gaan. Dit naar aanleiding van het advies van de Staatscommissie Cals/Donner. De Staatscommissie vond het belangrijk dat partijen die tot samenwerking bereid zijn, maar voor wie een fusie of een gezamenlijke kandidaatstelling niet of nog niet tot de mogelijkheden behoort, de mogelijkheid krijgen om door het samengaan van een lijstverbinding hun politieke overeenstemming te laten zien en daardoor kans te maken op een extra zetel. Dit betekent dus samenwerking zonder de intentie van fusie, terwijl de regering ervan uitgaat dat die samenwerking wel in een fusie moet resulteren, wat na 2000 niet meer is gebeurd. Samenwerking zonder fusie-intenties gebeurt volop. Op lokaal en provinciaal niveau zijn er nog steeds partijen die een horizontale lijstverbinding aangaan en na de verkiezingen één fractie vormen. Het doel van lijstverbinding is dus helemaal niet uit het zicht verdwenen. Bovendien was in 1973 het doel van de restzetelverdeling het mogelijk maken van samenwerking én het bieden van 'tevens een op zichzelf gelukkige correctie opleveren op het geldende stelsel van toekenning van restzetels.' Er was dus uitdrukkelijk spraken van twee doelen van het invoeren van de lijstverbindingen.

Overweging 2

De regering stelt dat er twee basissystemen van restzetelverdeling te onderscheiden zijn en dat er op beide systemen varianten bestaan die tot doel hebben bepaalde neveneffecten tegen te gaan.

Reactie SGP: Doordat op de basissystemen varianten bestaan die neveneffecten tegengaan, is de keuze van de regering voor het systeem d'Hondt zonder de correctie van de lijstencombinatie een keuze voor het kale basissysteem. De regering legt niet uit waarom zij de neveneffecten niet wil tegengaan. In 1973 was het correctieve element een reden voor de invoering van de lijstencombinatie. Een lijstencombinatie "kan tevens een op zichzelf gelukkige correctie opleveren op het geldende stelsel van toekenning van restzetels", aldus de regering in 1973. (11077, nr. 3, blz. 2) Door de toevoeging van de lijstencombinatie aan het systeem d'Hondt, zoals dat nu geldt, wordt daarnaast een goede balans gevonden om recht te doen aan het beginsel van evenredige vertegenwoordiging.

Overweging 3

De regering sluit zich bij de overwegingen in het advies van de Kiesraad aan. In dit advies wordt geconcludeerd dat er geen reden is substantieel af te wijken van de effecten van de lijstencombinaties zoals die zich de afgelopen verkiezingen hebben voorgedaan.

Reactie SGP: Het is niet begrijpelijk waarom de regering zich bij het advies van de Kiesraad aansluit en vervolgens ongemotiveerd kiest voor een afwijking van de effecten van de lijstencombinaties. Deze effecten kunnen volgens de Kiesraad ook worden bereikt via het systeem van H/H. In dit

systeem geldt dat iedereen meedoet, de kleine, de middelgrote en de grote partijen. De correctie op de nadelen van het systeem van de grootste gemiddelden blijft dan in stand, ook al wordt het stelsel van de lijstencombinaties afgeschaft.

Overweging 4

Feitelijk zijn het vooral kleine partijen die gebruik maken van de mogelijkheid een lijstencombinatie aan te gaan en daar de vruchten van plukken in de vorm van extra zetels.

Reactie SGP: de lijstencombinatie kan gezien worden als een opt-in, waaraan alle partijen kunnen deelnemen. Dat vooral kleine partijen voor de veiligheid voor deze opt-in hebben gekozen, verklaart niet dat grote partijen dat soms niet hebben gedaan. Daarnaast is het gezien het doel van de lijstencombinatie, namelijk meer samenwerking, logisch dat kleine partijen samenwerken. Bij grote partijen bestaat een directe noodzaak tot samenwerking niet. Bovendien is het vergaren van een extra zetel geen verkeerd motief. Volgens de regering in 1973 kon dit juist "als een premie op of stimulant tot die samenwerking worden beschouwd."

Overweging 5

In de motie Taverne c.s. wordt overwogen dat door het aangaan van lijstverbindingen uitgebrachte stemmen op een partij bij een andere partij terecht kunnen komen, terwijl deze in beginsel terecht zouden moeten komen bij die partij die de stemmen ook daadwerkelijk heeft gekregen.

Reactie SGP: De kiezer weet bij het uitbrengen van zijn stem dat hij niet alleen de lijst van zijn keuze steunt, maar ook de combinatie waartoe die lijst behoort. Dat geeft burgers bij de restzetelverdeling juist meer duidelijkheid. Zonder horizontale lijstverbinding is de kans groter dat een restzetel naar een partij gaat waar de betreffende kiezer nog minder affiniteit mee heeft.

Bovendien zorgt juist het bestaande stelsel van restzetelverdeling ervoor dat er ook partijen kunnen zijn die twee restzetels kunnen krijgen, terwijl er voor die tweede restzetel geen enkele stem binnen is gehaald. Dat stelsel zorgt er dus veel meer voor dat er stemmen bij een andere partij terecht komen.

Overweging 6

De regering stelt dat de lijstencombinatie niet in het voordeel werkt van kleine partijen.

Reactie SGP: De lijstencombinatie werkt op zichzelf beschouwd inderdaad niet in het voordeel van kleine partijen, omdat zowel grote partijen als kleine partijen een lijstencombinatie kunnen aangaan. Feit is echter dat de restzetelverdeling volgens het stelsel van grootste gemiddelden gunstiger is voor grote partijen dan voor kleine partijen. Dat betekent dat het voor kleine partijen aantrekkelijk is om bij de restzetelverdeling als lijstencombinatie aangemerkt te kunnen worden – het in 1973 ook uitdrukkelijk overwogen doel. Het ontnemen van deze mogelijkheid is dus de facto nadelig voor kleine partijen en gunstig voor grote partijen. De overweging van de regering dat dit voordeel slechts relatief is omdat partijen onderling steeds minder in grootte verschillen heeft geen enkele betekenis. Het voordeel zal enkel relatief zijn tussen grote partijen, en inderdaad, die worden steeds kleiner en niet alleen op basis van verkiezingen. Het verschil tussen de grootste partij en de kleinste partij bedraagt in de Tweede Kamer altijd wel zo'n 30-40 zetels. Bovendien moet een kiesstelsel niet ingericht worden op de huidige situatie, maar toekomstbestendig zijn.

Overweging 7

De regering heeft de effecten van de verschillende systemen van restzetelverdeling berekend voor de periode 2002-2012.

Reactie SGP: Helaas is er geen onderzoek gedaan naar de effecten op gemeentelijk niveau. Dat is een omissie. Bij de Gemeenteraads- en Provinciale Statenverkiezingen wordt veel vaker gebruik gemaakt van lijstencombinaties dan bij de Tweede Kamerverkiezingen. Bovendien liggen op lokaal de verhoudingen anders en zijn landelijk grote partijen lokaal soms klein en vice versa.

Overweging 8

De regering stelt dat er ook bij het afschaffen van de mogelijkheid voor een lijstencombinatie voor de Eerste Kamerverkiezingen niet is gekozen voor een ander stelsel van restzetelverdeling

Reactie SGP: Dit is op zichzelf genomen juist, maar de redenering van de regering was toen dat dit meer in samenhang met de andere verkiezingen gezien zou moeten worden. Die mogelijkheid doet zich nu juist voor. Dan moet niet met een beroep op die ene uitzondering gesteld worden dat dat het 'normale' principe is. Een zeer belangrijke omissie in het advies van de Kiesraad en in de door de regering gegeven toelichting bij het wetsvoorstel is dat er niet is gekeken naar het effect van het voor consultatie voorgelegde wetsvoorstel op de indirecte verkiezingen van de leden van de Eerste Kamer. Bij de parlementaire behandeling van de Kieswet is door de regering aangegeven: «In het voorontwerp tot algehele herziening van de Kieswet erkent de Kiesraad, dat de hantering van het stelsel van de grootste gemiddelden bij de verkiezingen van de Eerste Kamer een «dubbele benadeling» van de kleine partijen kan meebrengen. De Kiesraad wijst er echter op, dat deze partijen dit effect kunnen verminderen door een lijstverbinding aan te gaan. (...) De conclusie van het vorenstaande is, dat de kleine partijen de (dubbele) benadeling die zij ondervinden van het stelsel van de grootste gemiddelden in voldoende mate kunnen neutraliseren door lijstverbindingen aan te gaan.» (20 264, nr. 3, blz. 85 en 86.) Als de regering bij het voornemen blijft om de mogelijkheid van lijstverbindingen af te schaffen zal dit betekenen dat partijen dubbel nadeel kunnen ondervinden. Bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten geldt het stelsel van het grootste gemiddelde, wat voordelig is voor grotere partijen. Dat geldt vervolgens ook nog eens bij de Eerste Kamerverkiezingen.

Overweging 9

De regering heeft gekozen voor een versnelde wetsprocedure door de Kiesraad te verzoeken om sneller advies uit te brengen.

Reactie SGP: Juist bij een stelsel dat zo nauw samenhangt met de verdeling van zetels over politieke partijen en daarmee de wijze waarop de Grondwettelijke uitgangspunten van het kiesrecht worden uitgewerkt, is het niet gewenst om overhaast te werk te gaan. Het advies van de Kiesraad zou aan waarde gewonnen hebben als er meer tijd genomen was om tot een zorgvuldige en weloverwogen advies te komen waarin ook de effecten op andere verkiezingen inzichtelijk gemaakt zouden zijn. Een zorgvuldige en uitvoerige nadere analyse zou dan ook op zijn plaats zijn.